

целевата ориентация на оптималното ѝ развитие и преобразуване от гледна точка на потребностите на бъдещето. Ноосферните измерения на диалектичното единство "общество—природа" се проявяват в необходимостта от екологично мотивиране на глобалната човешка дейност. Това е реален израз на новите екологични потребности, от които зависи по-нататъшният социален прогрес.

6. Философско-методологични предпоставки за създаването на теория на ноосферата като метафизика (Гносеологични основания на теорията на ноосферата)

Философското (метафизично) обосноваване на теорията на ноосферата днес придобива особена актуалност във връзка с необходимостта от разрешаване на глобалните екологични проблеми, пред които е изправено човечеството. За да разреши правилно своите глобални проблеми, обществото се нуждае от такава методология на природоползването, която да разкрие оптималните пътища на взаимодействие с природата и да очертае ценностно-екологичната стратегия на човешката дейност. В това отношение философският светоглед има решаващо значение при обосноваване на най-общите аспекти на взаимодействие между обществото и логосната природа. Такава роля днес най-успешно може да изпълнява именно теорията на ноосферата, която тепърва предстои да бъде създадена. Това от своя страна предполага съответно философско обосноваване на изходните ѝ постановки за рационалност.

От гледна точка на ноосферния проблем и необходимостта от ново метафизично единство на знанието, изграждането на теория на ноосферата, имаща за предмет самата ноосфера в нейната динамика и развитие, е свързано с необходимостта от разкриване на новите сложни взаимоотношения между човека и природата и методите за тяхното рационално управление. Във връзка с това теорията на ноосферата е призвана да обедини новите постижения на естествознанието и хуманитарните науки на основата на философската методология, включваща в себе си проблемите на развитие на природата, обществото и мисленето. Необходимото метафизично единство на философията с есте-

ственонаучното и хуманитарното знание в теорията на ноосферата се определя от глобалното логосно единство на процесите и свързаните с тях науки. В системата на ноосферата те придобиват ново, негеоцентрично битие, което на свой ред обуславя нов тип взаимоотношения в социодинамиката на културата като глобален проблем на ноосферната динамика, и по такъв начин влияе не само върху глобалните екологични процеси, но и върху науката като планетно явление. Съвременните тенденции на развитие на научната мисъл определят новите качествени аспекти на единство между социализираната природа и човешкото естествознание (естествената наука за човека) в ноосферата. Това тяхно единство мотивира нова ценностна научна ориентация в ноосферното битие и свързаната с него метафизика.

На основата на принципа за единство на логика, гносеология и диалектика днес става възможно определянето на светогледните аспекти на теорията на ноосферата. От своя страна тяхното разработване от гледна точка на теорията на ноосферата ще окаже влияние върху развитието на самата философия като метафизика, стимулирайки нейните методологични, гносеологични, евристични, прогностични и светогледни функции. В резултат на това се засилва необходимостта от гносеологичен анализ на синхронно и диахронно системообразуващите принципи на теорията на ноосферата и на научната рационалност. Очертава се нова гносеологическа ситуация в метафизиката като наука: породената от ноосферата нова гносеологическа ситуация обуславя неизвестни досега форми, типове на интеграция и синтез на знания в глобален космологичен мащаб. Новата гносеологическа ситуация, възникнала като резултат от сложните взаимоотношения между субект и обект в системата на ноосферата, би следвало да намери съответен израз във философското обосноваване на теорията на ноосферата като метафизика. Подобна тенденция от своя страна довежда до обособяване на една силно изразена необходимост от философски онтологичен и гносеологичен анализ на предмета и методите на теорията на ноосферата. Тази необходимост днес е непосредствено свързана с разкриване на основополагащите принципи на теорията на ноосферата, имащи отношение към новия глобален характер на взаимодействието между общество и природа в ноосферата. Това определя новите аспекти на взаимна

връзка между философското и частнонаучното знание. Решаването на проблемите на теорията на ноосферата в условията на съвременната екологична ситуация се оказва невъзможно без прилагане на философското знание – носител на онтологично и гносеологично съдържание.

В ноосферата, където екологизираното знание се превръща в основен метафизичен двигател на човешкия прогрес, философската методология придобива нова възможност за своето оценностяване, зависещо в значителна степен от обосноваването на теорията на ноосферата. Това още веднъж потвърждава нарастващото значение на философията при обосноваване на ноосферната теория и представлява аргумент срещу някои тенденции, отричащи смисъла на нейното съществуване. Тъй като “действителността в процеса на познанието се възпроизвежда на основата на определени гносеологически концепции, които се явяват като изходни теоретически предпоставки”³³, философската методология, необходима за обосноваване на теорията на ноосферата, се изправя пред нетрадиционна гносеологическа и метафизическа ситуация. Тя е породена от характера на жизнените потребности, свързани с качествено новото взаимодействие между обществото и природата в ноосферата. Теорията на ноосферата би следвало да си постави като основна цел истинното обосноваване на принципите, методите и нормите, регулиращи оптималното взаимоотношение между обществото и природата, за да стане метафизика на това двуединно битие (ноосфера, т. е. – сфера на разума). По такъв начин философското обосноваване на теорията на ноосферата се оказва необходимо и от гледна точка на бъдещето на човечеството, изискващо прогнозиране на ноосферната динамика, а на тази основа и на нейното оптимално управление в настоящето като рационално и рационализиращо битие.

Не е случаен фактът, че философското обосноваване на теорията на ноосферата има отношение към качествено ново рационализиране на светогледните, теоретико-познавателните, евристичните и прогностичните функции на философията в условията на съвременната глобална екологична ситуация.

Задълбочаващата се диференциация на частнонаучното знание днес все по-настойчиво обуславя необходимостта от изграждане на рационализирана светогледна система, която да отчита

най-новите постижения на естествените науки в контекста на екологичния (и следователно на ноосферния) фактор. Става ясно, че не може да има действена методология, която да се гради върху екологичните потребности и интереси на обществото, както е немислимо превръщането на науката в глобална екологизираща сила, без да се отчитат нейните ноосферни измерения. Философското обосноваване на теорията на ноосферата е невъзможно без отчитане на ноосферизацията на науката. При обосноваване на теорията на ноосферата философската методология има за цел да разкрие екологичната стратегия за развитие на науката и свързаната с нея ноосферна дейност от гледна точка на тяхното бъдеще. Днес философската методология е изправена пред нови проблеми, които имат отношение към оптимизирането на системата "общество – природа". Тук трябва да се има предвид, че теорията на ноосферата си поставя за задача да обедини по нов начин екологизиращата теоретическа и практическа дейност на субекта в ноосферата. От друга страна, належащо е решаването на философския проблем за екологичните измерения на творческата активност на субекта и неговата оптимална реализация в ноосферата. Благодарение именно на проблемите, свързани с изграждането на теория на ноосферата, се открива възможност за научен анализ на процеса на социализация на природата, изискващ хуманизация на естествените науки и натурализация на хуманитарните. Философското обосноваване на теорията на ноосферата като метафизика потвърждава още веднъж евристичните и методологичните функции на философията. Тя придобива ноосферен контекст в глобалния социокултурен процес и започва да излиза извън рамките на дадената специфика. Философията е призвана да решава глобалните проблеми на глобалното научно знание. Като методология на частнонаучното знание, днес философията трябва да обоснове ноосферната метафизика като език на познаващия себе си човешки разум в качеството на ноосферно битие.

Философското обосноваване на теорията на ноосферата има отношение към разбирането на новите светогледни характеристики на субекта в ноосферата, които естествено не могат да не влияят върху ценностната мотивация на неговата дейност. Тези светогледни характеристики на субекта в ноосферата

отразяват неговото предназначение от гледна точка на осевото време на историята – целта, смисъла и предназначението на човешкия живот. Последният придобива ценност в контекста на бъдещето, намиращо средоточие в настоящето като н о о с ф е р н а с в о б о д а. Тази свобода има реално битие в целеполагането на ноосферния субект. Съвременната екологически ориентирана ноосферна методология трябва да включва в себе си система от знания за обективните закони на Универсума, както и да отчита качествата на изследователя (неговите светогледни принципи), които имат решаващо значение в научноизследователската му дейност. Теорията на ноосферата в качеството си на метафизика има за задача да обедини знанието за изменение и управление на природата, а заедно с това и на самия човек (обществото). При това тя трябва да отчита и изменението на глобалните логосни параметри в развитието на науката като космологическо планетно явление. Тази на пръв поглед непосилна задача философията може да разреши посредством разкриване на принципа на взаимодействие на науките в теорията на ноосферата. По такъв начин развитието като глобален информационен процес придобива възможност за своето самопознание и “самоуправление” в и чрез ноосферата. В този смисъл идеята за развитието посредством философското обосноваване на теорията на ноосферата придобива нов метафизичен контекст. От гледна точка на ноосферата еволюцията на биосферните процеси в своя оптимален вариант вече е принудена да се осъществява посредством човешката разумна дейност. В противен случай ограниченията на жизнената среда могат да се окажат пречка за социалния прогрес и неговата рационалност.

Благодарение на философското обосноваване на теорията на ноосферата естественонаучното схващане за света (в качеството на естественонаучна картина на света) се организира на ново равнище, обусловено от глобалния екологичен фактор – ноосфера. Но естественонаучното знание може да бъде включено в теорията на ноосферата според принципа на йерархичната субординация, съответстващ на йерархичната последователност на движение и развитие в динамиката на ноосферата. Управлението на диалектичната взаимовръзка между йерархическите равнища в ноосферата може да се осъществи само на основата на разумната

преобразуваща човешка дейност, опосредствана от философската методология, която е субординирала в себе си в най-общ план глобалните екологични проблеми на човечеството. Теоретичният израз на тази ноосферна динамика — теорията на ноосферата от своя страна по необходимост предполага съответно “философско ядро” (като метафизика). То съдържа философските принципи за истинно обосноваване на теоретичните проблеми на взаимоотношение между обществото и природата от гледна точка на оптималното бъдеще и неговите екологични потребности.

Философското обосноваване на теорията на ноосферата като метафизика е свързано с качествено новата интеграция на научното знание. Глобалният научен процес задава ново целево състояние на отделните науки, които посредством теорията на ноосферата намират своето ново единство (като рационалност) в образа на Универсума.

Ноосферното научно схващане за света, което се основава на постиженията на фундаменталните науки — физика, химия, геология, биология, е съподчинено на екологичния проблем и моделира определена естественонаучна картина на света. На съвременния етап тази естественонаучна картина на света не притежава степента на независимост и самостоятелност, каквато е имала в миналото. От аспекта на ноосферното единство на науките тя е принудена да отчита огромното въздействие на човешкия фактор върху природата. Затова чрез създаването на теория на ноосферата ще се открие нова възможност за опосредстване (на методологично равнище) и оптимизиране на теоретическото взаимодействие между естествените и хуманитарните науки. Ето защо философското обосноваване на теорията на ноосферата е свързано с развиване на метафизичните стратегически направления в процеса на познание от гледна точка на ноосферния прогрес. Това от своя страна обуславя качествено новия характер на интегративните метафизични процеси между философията и частнонаучното знание. В този смисъл може да се каже, че дори “ако теорията не посочва точните условия за провеждане на изследването, тя ориентира изследователя към определена област от проблеми и разкрива отделни променливи, имащи централно значение в дадената проблематика”.³⁴ Тази постановка, валидна фактически за всяка теория, се отнася в най-голяма степен за

теорията на ноосферата като метафизика. Теорията на ноосферата е призвана да разкрие особеностите на своя предмет – ноосферата, и да моделира не само границите на неговото развитие, но и да осигури условия за тяхното преодоляване. А това означава, че тя има за цел да гарантира все по-голяма свобода на човешката разумна дейност. Тук са заложили възможностите за нейната евристичност както по отношение на собственото ѝ развитие като методология на разумното природоползване, така и по отношение на развитието на естественауачното и хуманитарното знание. Последните се включват в нея в такава степен, в каквато човекът е овладял своята природна същност, усъвършенствайки себе си като стремящо се към истината самобитие. Това обуславя и нова форма на съществуване на човешката същност на природата в качеството на ноосферна теоретическа и практическа дейност.

Логико-гносеологичните проблеми, свързани с философското обосноваване на теорията на ноосферата, са обусловени преди всичко от качествено новите особености на обекта и субекта на познанието в системата на ноосферата. Естествено с усъвършенстване на субекта на познанието неговите методи за проникване в обекта стават по-съвършени. По този начин и самият обект се развива и усъвършенства. Творческата активност на субекта в ноосферата е насочена към екологично ориентирано оценностяване на теоретичната и практическата му дейност в съответствие с неговата природна същност. От гледна точка на прогреса в ноосферната динамика субектът се обективизира в такава степен, в каквато обектът се субективизира. И доколкото се развива субектът, дотолкова се развиват и екологичните взаимоотношения в обекта. Тази диалектическа взаимна обусловеност на субекта и обекта характеризира спецификата на гносеологическите аспекти, свързани с обосноваване на теорията на ноосферата. За да се развива субектът, той трябва да развива оптимално обекта – ноосферата, т. е. своето битие като самобитие като битийстваща свобода. Това е същностна черта на ноосферната познавателна дейност. Тук е характерна творческата активно-преобразуваща свободна дейност на субекта спрямо обекта. По такъв начин създаването на ноосферната теория като метафизика има отношение към обосноваване на ново равнище на взаимодействието между субект и обект. Последното определя и качес-

ствено ново ранище на взаимодействие на науките. Философското обосноваване на теорията на ноосферата е свързано с разкриване на взаимната обусловеност между субекта и обекта на всяко едно частнонаучно равнище (включено в нея като подсистема) и увеличаване на творческата активност на субекта спрямо обекта. Така обектите на науките, взаимодействащи си в теорията на ноосферата, тяхното развитие вече започва да зависи все повече от метафизичната активност на субекта. Всъщност процесът разкрива ноосферизацията на човешката теоретична дейност, а чрез нея и на практическата.

Благодарение на новите научни постижения субектът в ноосферата придобива способност за усвояване на такива структурни равнища на организация на даден обект, които вече могат дори да се опосредстват чрез сложни технически средства. Това обстоятелство, от своя страна, също изисква нова философска интерпретация на гносеологическата ситуация в ноосферата, където естественият интелект започва да усилва своите управленски функции чрез изкуствения. Усложняването на познавателния процес и на свързаната с него практическо-преобразователна ноосферна дейност поражда съответно и усложняване на неговите структуроорганизиращи компоненти – обект и субект. Качествено новият елемент, характеризиращ единството на субекта и обекта в ноосферата, обогатява и познавателния процес. В него освен субекта, обекта и средствата на познание вече се включват и все повече усложняващите се условия на познавателна дейност. Тези страни от познавателния процес могат да бъдат геоцентрични или, преодолявайки геоцентризма, да се космолизират, сливайки се с проблемите на чистото естествознание като метафизика.

Усложняването на познавателния процес в ноосферата чрез усилване на естествения интелект с изкуствен поражда нови философски проблеми, свързани с моделиране на качествено нова гносеологическа ситуация. “Програмата на естествонаучното и математическото описание на света е асоциирала различен от традиционния аспект на разбиране на категориалните структури. Формирането на формално-математическото моделиране на явленията е отделило като предмет на методологическия анализ не само познавателния процес, но и неговия резултат – знаковото фиксиране на системата от знания”³⁵. Поради това създаването

на метафизика като теория на ноосферата може да има особено значение както за обосноваване на взаимната връзка между новите постижения на науката и техниката в динамиката на ноосферата, така и да разкрие взаимоотношението между естествения и изкуствения интелект в познавателния процес. Освен това тя е призвана да определи и параметрите на тяхното оптимално развитие при отчитане на екологичния, т. е. жизнения фактор. В качеството си на метафизика теорията на ноосферата трябва да разкрие и онези ценностни характеристики на научните открития, които могат да станат основа на бъдещата откривателска творческа ноосферна дейност. Този спираловиден процес, в който философията "снема" на качествено ново равнище частнонаучното знание (посредством обосноваване на теорията на ноосферата), придобива все по-голямо значение за съвременната ноосферна практика. Заедно с това той способства за обогатяване и развитие на самата философия като метафизика. Последната от своя страна създава условия за усилване на практически преобразователния аспект на теорията на ноосферата и на нейните ценностни функции. В този смисъл може да се каже, че обосноваването на теория на ноосферата представлява нова актуализация на ценностните функции на философията от гледна точка на екологичния фактор като космологична жизненост.

Методологичните функции на философията се проявяват и чрез влиянието на нейния категориален апарат върху развитието на частнонаучните понятия. От тази гледна точка разкриването на философските основания на теорията на ноосферата като метафизика е свързано с обосноваване на необходимото взаимодействие на философския категориален апарат и частнонаучния понятиен апарат. Формирането и развитието на системата от понятия, описващи много аспекти на екологичния проблем, са свързани с методологическия анализ на общата стратегия, задавана от централните понятия, фиксиращи социалния прогрес в неговите екологични измерения. В крайна сметка се стига до обособяване на такава степен на общност, в която функционират и общонаучни понятия. Последните от своя страна също се нуждаят от по-обща стратегия при тяхната мотивация, която се определя именно от философските категории. В този смисъл философската методология посредством обосноваването на основ-

ните проблеми на теорията на ноосферата (и на понятието “ноосфера”) задава екологически оптимизиращите норми на развитие на частнонаучното познание и методи. По такъв начин възникват нови проблеми пред по-нататъшното развитие на философията, разкриващи екологически ориентирана ноосферна стратегия. Във връзка с това може да се каже, че философията посредством обосноваване на теорията на ноосферата като метафизика е способна да обедини новите постижения на науките (естествени и хуманитарни). Това определя преди всичко интензивността на нейното (на философията – б. а.) развитие в ноосферната динамика. Без своевременно методологическо обосноваване на новия характер на взаимодействие между обществото и природата философията би загубила в значителна степен своята ефективност.

Философското обосноваване на теорията на ноосферата днес отговаря на необходимостта от качествено нов концептуален метафизичен синтез, свързан с все по-засилващия се процес на диференциация на знанието. Във връзка с това създаването обосноваване на теорията на ноосферата има отношение към определяне не само на параметрите на екологично оптимизиращата човешка дейност, но и към необходимостта от екологизация на науките, като задава нормите, принципите и методите за осъществяване на тази необходимост.

Доколкото от “теорията зависят начините на класификация на обектите от действителността”³⁶, дотолкова тя насочва в качеството си на светогледен елемент, определя и методите на взаимодействие с действителността. И колкото по-съвършена и всеобхватна е ноосферната теория, толкова по-универсални ще бъдат нейните методи. Именно поради това теорията на ноосферата е призвана да създаде условия за обединяване на основните ценностни тенденции в развитието както на естествените, така и на хуманитарните науки. Тя е изправена пред необходимостта да разкрие най-общите тенденции в развитието на взаимодействието между обществото и природата и на науките (отразяващи различни конкретни аспекти от това взаимодействие). По такъв начин теорията на ноосферата поради спецификата на своя предмет ще създаде възможност за нова систематизация на човешкото познание в аспекта на глобалната човешка познава-

телна дейност. Същността на ноосферата като система обуславя и системния характер на познавателните процеси, протичащи в нея, т. е. самият познавателен процес, отразяващ спецификата на носферната динамика, е принуден да отчита фактора самоуправление като свобода.

Творческото, ценностно ориентирано човешко мислене в контекста на ноосферата е принудено да създава подходящи условия и среда за своето оптимално проявление. В този смисъл може да се каже, че ноосферното развитие се проявява като реализирана и реализираща се човешка същност, където критерий за нейното съществуване е творчеството. Тук творчеството разкрива нова степен на свобода на човека, стремящ се да преодолее и екологичните ограничения.

Ако всяка теория "определя характера на въпросите, които могат да бъдат "зададени на външния свят", т. е. отговорът на които трябва да дадат експериментът и наблюдението"³⁷, теорията на ноосферата е способна да определи такъв характер на въпросите, които имат жизненоважно значение за развитието на човечеството и планетата, на която то живее: за същността на новото взаимодействие между общество и природа; за същността на творчеството в ноосферната динамика и характера на познавателния процес в нея; относно проблема за смисъла на човешкия живот и др. Но въпросите, които поставя, и отговорите, които ще даде теорията на ноосферата, се определят както от границите и възможностите на нейния понятиен апарат, така и от основополагащите принципи, отчитащи възможностите на рационализма в социалния прогрес.

7. Метафизика на ноосферата и взаимодействието на науките в нейното битие

Както стана ясно, съвременният етап, необходимо свързан не само с практическото усвояване на природата, но и с нейното проектиране, поставя остро необходимостта от обосноваване метафизиката на ноосферата. Ако теорията на биосферата е свързана с решаването на основните екологически проблеми,

имащи отношение към биологичната форма на движение в историята на Земята, то теорията на ноосферата лежи в основата на т. нар. социална екология (която разглежда динамиката и развитието на системата "общество—природа" в глобален мащаб) и се отнася към съвременната онтология.

Разработването на (единна) теория на ноосферата разкрива необходимостта от адекватно отразяване на обективните земни, социални и космически процеси в тяхното единство, което е важно условие за синтеза на естествено-научното знание, за неговата екологизация и космизация³⁸. В този смисъл теорията на ноосферата като метафизика осъществява в себе си единството на метафизика, логика, диалектика и гносеология. Както вече отбелязахме, обект на теорията на ноосферата е самата ноосфера в своята динамика и развитие от гледна точка на Универсума.

Като гео-био-социален феномен, където развитието се осъществява посредством разумната творческа дейност на обществото (както по отношение на земната природа, така и на космичната), ноосферата разширява своите граници в зависимост от овладяването на земните и космическите процеси. Те включват всички форми на движение на материята на определени равнища.

Един от най-важните философски проблеми, обединяващ в себе си тези аспекти, е проблемът за създаването на ноосферната метафизика. Той не може да бъде успешно разрешен без теоретическото обосноваване на възможностите за разумно управление на обмена на вещество, енергия и информация между човека и формите на организация на движението, съдържащи се в системата на ноосферата. Това определя и необходимостта от синтеза на естествените и хуманитарните науки в теорията на ноосферата. При разработването на ноосферните принципи на ефективно взаимодействие между обществото и жизнено-необходимата среда в съвременните условия важно значение придобиват комплексните изследвания на универсалните еволюционно-екологически проблеми. Тяхното философско осмисляне посредством теорията на ноосферата (като особен раздел на научнотеоретическото знание) обуславя и потребностите от нов синтез между хуманитарните и естествените науки от гледна точка на ноосферното битие. Необходимото единство на хуманитарните и естествените науки в теорията на ноосферата

се определя и от това, че в ноосферата познанието (като самобитие) и разумното управление на природните процеси с оглед на едно оценностено по отношение на живота бъдеще е средство, цел и критерий за развитието на глобалното човечество. По такъв начин последното се самопознава в своето ноосферно битие в такава степен, в каквата "очовечава" природата. Така то познава не само своята собствена история като история на разума (или антиразума), но и историята на природата, която посредством човешката разумна дейност се "снима" в историята на човечеството като свобода. Ето защо познанието (под форма на ноосферна теория) днес става основно средство за осъществяването на природната същност на човека, а самата Наука, явявайки се очовечена същност на природата (т. е. реализирана човешка същност) е цел и основа на развитието на ноосферното битие. Подобна корелативна връзка съществува и между естествено-научното познание и хуманитарните науки, изразяващи диалектичното "снемане" на човешката логосна същност в системата на ноосферата.

Синтезът на естественонаучното познание и хуманитарните науки ще се осъществи от една универсална наука. Така се очертава глобалният процес на развитие на науката – естествознанието ще включи в себе си науката за човека с оглед решаването на глобалните екологични проблеми на Универсума. Науката за човека от своя страна включва постиженията на естествознанието, което обуславя тяхната интеграция на ново равнище – ноосфера. Това ще бъде една Наука. Такава наука би могла да бъде само науката за ноосферата. Съществуват вече схващания, че тя трябва да бъде наречена ноология. Наблягайки повече на процесите на управление на взаимодействието между природата и обществото, М. Камшилов предлага науката, отразяваща разумното регулиране на обмяната на вещество, енергия и информация между природа и общество, да се нарича *н о о г е н и к а*³⁹. Ноогениката, която има за основа теорията на ноосферата, включва разумното разрешаване на екологичните проблеми, отчитайки при това и влиянието на космическите процеси върху биосферата на Земята. Тук ще припомним, че днес все по-голямо значение в управлението на екологичните процеси в системата на ноосферата придобива космическата дейност на

човека. Усвояването на Космоса като практическа и теоретическа задача е пряко свързано с характера на човешката творческа преобразуваща дейност (обусловена от социалното отражение), възплътена в Науката, която до голяма степен характеризира единството на природата и обществото в системата на ноосферата.

Процесът на развитие на ноосферата е свързан с творческата преобразуваща дейност на човека. В системата на ноосферата тя става основен двигател на нейното бъдещо развитие, т.е. човешкото съзнание все по-активно въздейства върху заобикалящата го действителност, но заедно с това придобива все по-голяма отчужденост. Човекът и неговият разум в ноосферата се явяват съсредоточение на всички нейни системни характеристики, които са свързани с Универсума. Посредством социално-ценностната му дейност, възплътена в Науката, ноосферата се саморазвива и придобива битие, което все повече зависи от негеоцентричните информационни процеси. Именно това отличава качествено ноосферата от всички останали системи като социосфера, техносфера или системата "общество-природа". "Ноосферата по същество е свършено нов обект на научното познание. Това не е просто обществото, съществуващо в определена среда, служеща за пасивен доставчик на вещество и енергия. Това е нещо единно, цяло, в което се сливат развиващото се общество и изменяната от него природа, взаимодействащи помежду си по най-тесен начин"⁴⁰. В ноосферата ефективното управление на диалектичното единство на тези процеси е възможно на основата на изграждането на единна теория на ноосферата като метафизика. По такъв начин, човекът в ноосферата в качеството си на индивидуална разумност посредством Науката се явява диалектичното отрицание не само на природата, но и на социалните процеси, съществувайки по качествено нов начин — в техния синтез като ноосферно същество (т.е. преобразуващо природната и социалната действителност по законите на разума и Универсума). Посредством човека като надарено с разум същество природата придобива възможност за ново метафизично битие, каквото не би имала по силата на собственото си развитие. Човек е създаден да я познава, претворява или разрушава в зависимост от разумните (или не) цели, които си поставя. Така ноосферата може да се разглежда като реализация на една висша целесъобразна

реалност. Човекът като социално същество, като духовна същност, се стреми едновременно към управляването както на биологичните процеси в биосферата, така и на социалните в системата на ноосферата. Поради това особена ценност в динамиката и развитието на ноосферата придобива духовното производство, изразяващо творческата същност на човека като неин градивен компонент. То се превръща в основен начин на съществуване на човека в ноосферата, на саморазвитието ѝ като начин на пълноценно логосно съществуване на човека. Науката като реализация на духовните същностни сили на човека в системата на ноосферата се явява основен елемент в духовното производство като подсистема, а развитието на науката като рационална дейност — начин на съществуване на човека в ноосферата.

Науката в системата на ноосферата изпълнява битийни системоорганизиращи функции, благодарение на които е възможно целесъобразно влияние върху диалектичното единство “общество—природа”. Като необходим елемент във функционирането на ноосферата, тя се превръща във водещ (направляващ) фактор по отношение на практикуваната човешка дейност. Това се обяснява с нарастващата роля на субекта в процеса на познанието, на неговата творческа активност в системата на ноосферата. Субектът създава образи (но по образци) на несъществуващи неща и явления, в които се разкрива тенденцията на развитие на обекта. Чрез ноосферата битието е истина и Истината — битие. По такъв начин познанието в системата на ноосферата се явява сложна динамична система, подчинена на свои вътрешни закони на развитие, съществувайки относително независимо от обективната действителност и в известен смисъл моделиращо я.

Моделирайки бъдещите проявления на отделните подсистеми в системата на ноосферата, Науката участва във възпроизвеждането на духовната същност на човека и нейното опредметяване в ценности на едно метафизично битие. Науката в ноосферата като система от знание и ефективни средства за неговото придобиване, представлява средства (осъществена човешка същност на природата) за усвояването на природата от човека, т.е. развитието на ноосферата посредством разумната човешка целенасочена творческа дейност. Ако използваме термина на Аристотел това е ейдос. Науката като отражение на субективно-обективни отношения, насочени към “очовечаване” на природата,

притежава собствено информационно битие. Ценността на Науката като теоретическа система се заключава в това, че в развитието на ноосферата тя изпълнява функциите на методология при усвояване на природните и социалните процеси и тяхното управление. В тази връзка ценностната ориентация и духовните ценности имат важна регулативна функция по отношение на природоползването.

Науката в системата на ноосферата като основен елемент на духовното производство, проявявайки се като овеществена човешка същностна сила, се превръща постепенно в основа на всяко ценностно производство — както в материалната сфера, така и в духовната. В този смисъл различните постижения (ценности) на Науката са “органи” на човешкия мозък, чието функциониране зависи от изграденото информационно битие на ценностните отношения. По такъв начин ценността на Науката, имаща пряко отношение към обществено-историческата екзистенциална човешка дейност, се реализира в революционното целенасочено оптимизирано преобразуване на действителността. Ценността на Науката в системата на ноосферата се проявява в това, че тя дава обективната истина, към която човечеството се стреми и без която то не може да се развива. Науката като средство за постигане на истината създава истинни субективно-обективни отношения в структурата на ноосферата, които способстват за нейното развитие, тъй като истинни трябва да бъдат не само резултатите от познавателната дейност, но и самите методи и форми на познание. Така познанието следва да се схваща като разгръщане на истината като начин за придобиване на нова истина, т. е. определя и особеното място на Науката в системата на ноосферата: тя като духовно производство и възпроизводство способства както за усъвършенстването на социалната система в ноосферата, така и за духовното възпроизводство на човека.

Посредством Науката в системата на ноосферата човек диалектически “снема” себе си в нейната структура, при което съществува и извън себе си в реализираните научни ценности. Тази диалектика разкрива един съществен момент: придобиване на нови степени на свобода на човека. Така в ноосферата той съществува по качествено нов начин — като елемент от теоретическото знание, въплътено в динамиката и развитието на ноосферата. Истинно мотивираното ценностно битие на човека в ноосфе-

рата се характеризира с това, че то е детерминирано от ценно-познавателната разумна дейност на човека, свързана, от една страна, с материалните условия на живот и степента на развитие на ноосферата. От друга страна – самата познавателна теоретическа дейност се определя от вътрешните мотивационни структури като елементи на светогледната система на отделния човек. По такъв начин светогледът като система изпълнява основна ценностно-мотивационна функция в саморазвитието на човека и неговото диалектическо “снемане” (отрицание) в науката като средство за постигане както на обществената, така и на индивидуалната свобода, която притежава истинно битие. Науката в ноосферата като космологична метафизика поради системобразуващите функции, които изпълнява, е основно средство за овладяване не само на земните, но и на космическите процеси. Възникването на ноосферата, нейното формиране под влияние на нарастващата роля на Науката е същевременно планетен процес, имащ своите основания в развитието на Земята като космическо тяло. От тази гледна точка в ноосферата се реализира отрицание на отрицанието на този космически планетен процес и поради това се създава ноосферната метафизика.

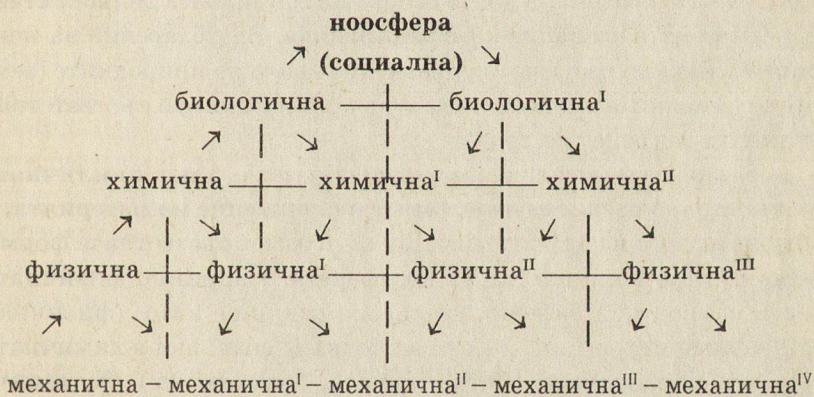
Като елемент в структурата на ноосферата Науката, представяйки обективен процес – процесът на рационалността, има също цикличен спирален характер в своето развитие. Тя се развива в такава степен, в каквата човек, посредством нея теоретично усвоява и преобразува света. Човешкият разум се усъвършенства заедно с умението да се познава и преобразува природата. Следователно цикличният постъпателен процес на развитие на Науката е синхронен с процеса на развитие на разума на човека, който представлява диахронно (и сихронно) организирано космологично единство на природната същност на човека и очовечената същност на природата. По такъв начин процесът на развитие на Науката има както ноосферен, така и социоморфен и антропоморфен характер, свързан с Универсума.

Всяка наука като система има едно централно родово понятие, което отразява спецификата на нейния предмет. Между централните понятия на различните науки съществува определена категориална семантическа връзка. В ноосферата семантическата информация за Универсума определя единството на

предметите на науките, доколкото тя включва в себе си ноосферния ценностен космологически параметър. В този смисъл могат да бъдат отделени още синтактически и ценностни отношения в структурата на теорията на ноосферата, необходимо свързани със семантичката информационна структура на Универсума.

Тъй като предметите на науките представляват различните форми на движение на материята в историята на Земята като космическо тяло, организирани синхронно и диахронно (т.е. динамично и генетично), теорията на ноосферата трябва да субординира в себе си единството на тези науки, техния семантически, синтактически и ценностен аспект. Теорията на ноосферата отразява синхронното и диахронното единство на формите на движение на материята и равнищата на тяхната организация, включени в системата на ноосферата. Теорията на ноосферата обосновава единството на науките в системата на ноосферата в нов аспект, разкривайки изоморфизма на законите на организация в такива качествено различни равнища на организация като човек (общество), Земя, Космос с оглед на Универсума.

Диахронното и синхронното единство на обществото и природата, пряко свързано с единния процес на развитие на материята в историята на Земята (което е предмет на теорията на ноосферата), може да се представи в следната схема, разкриваща

йерархическите равнища на взаимодействие в структурата на ноосферата.

Както се вижда от схемата, диахронната структура на ноосферата съдържа всички форми на движение на материята в “снет” вид, поради което те имат различни равнища на организация. А синхронният аспект на ноосферата е отразен в нивото на взаимодействие между: социалната форма (биологичната^I), (химичната^{II}), (физичната^{III}) и (механичната^{IV}) като предмети на познание.

Усложняването на формите на движение на материята по вектора механична—физична—химична—биологична—социална съответства на известните основни форми на движение на материята и тяхната йерархическа съподчиненост в условията на Космоса. Начинът на диахронното и синхронното субординиране на формите на движение на материята се характеризира с това, че социалната, (биологичната^I), (химичната^{II}), (физичната^{III}) и (механичната^{IV}), образуващи синхронния аспект на ноосферата, “снемат” всички предишни форми на движение на материята и равнищата на тяхното усложняване по подобие на Универсума.

Социалната форма на движение, от една страна, представлява управляващият елемент в системата на ноосферата, от друга, тя се явява диалектическо, историческо и “логическо” снемане на предходните форми на движение на материята, а също така и на равнищата на тяхното усложняване. Това характеризира ноосферата като система, в която основа на социалната дейност става теоретическото познание като метафизика. Благодарение на него става възможно разумното управление както на природните (земни) и социалните процеси, така и на космическите в съответствие с тяхната логосна природа.

В схемата може да се проследи също така цикличното постъпателно развитие на формите на движение на материята, а следователно и на науките, имащи за предмет съответните форми на движение в системата на ноосферата. Например физичната форма се повтаря на ново, по-високо равнище като (физична^I) или (физична^{II}) и т. н., като се включва в “снет” вид в химичната форма и биологичната. Механичната, (механична^I), (механична^{II}), (механична^{III}) и (механична^{IV}), физичната, (физична^I), (физична^{II}) и (физична^{III}), химичната, (химична^I), (химична^{II}),

биологичната, (биологична^I) представляват вътрешни равнища на усъвършенстване на основните форми на движение на материята, или техни структурни равнища, които зависят от йерархията на основните форми на логосно движение. Структурните равнища на организация на процесите от дадена форма на движение на материята зависят от възникването на нова основна логосно мотивирана форма на движение. Така например с появата на биологичната форма на движение част от химичната става химична^I. Новото структурно равнище представлява предмет на биохимията.

Процесът на диференциация и интеграция на Науката може да се обясни със задълбочаване процеса на познание като отражение на структурните равнища на съответните форми на движение на материята, взаимосвързани с по-висшата форма, която ги "снема" и обуславя тяхното усъвършенстване. Така например във връзка с отразяването на биологичната форма (по вектора: биологична—(химична^I)—(физичната^{II})—(механичната^{III}) в диахронната структура на ноосферата), чието процесуално единство се включва в предмета на биологията, се формират науки като биохимия, биофизика, бионика. Единството на социалната форма на движение на материята и (биологична^I) обуславя появяването на такава комплексна наука като социобиологията. Аналогичен е случаят и с появата на нови науки в останалите йерархически равнища на организация в диахронната структура на ноосферата като проява на Универсума.

Схемата не само отразява диахронния и синхронния аспект на развитие на ноосферата, но представлява и своеобразна класификация на науките, взаимодействащи си както в системата на екологията въобще, в системата на социалната екология, така и в единната теория на ноосферата като метафизика. Философските предпоставки на теорията на ноосферата са свързани с обосноваването на предмета и методите на теорията на ноосферата, нейните гносеологически и логически основи, семантическа, синтактическа и ценностна структура. Между философията и теорията на ноосферата съществува сложна диалектическа, историческа, генетическа и логическа взаимовръзка, обусловена от инвариантните отношения, които са общи за организацията на техните предмети. Схемата, от една страна, характеризира

структурата на взаимодействието на формите на движение, субординирани в системата на ноосферата, от друга – взаимодействието на науките в теорията на ноосферата като метафизика.

Ако социално-екологическата пирамида (вж. схемата) характеризира диалектичното, историческото и логическото развитие на ноосферата, то структурата на “снемането” на формите на движение на материята в ноосферата, тяхната инвариантна структура се разкрива във взаимоотношението между предметите на съответните науки. Това обяснява и семиотическите връзки между различните науки в теорията на ноосферата като метафизика. Семиотическото отношение между науките в теорията на ноосферата се проявява като съотношение между **интерпретираща** и **интерпретирана система**. Системното единство на науките обуславя и взаимодействието на всяка наука с друга в теорията на ноосферата. Именно с този процес е свързана появата на различни комплекси науки в единната теория на ноосферата като метафизика.

Теорията на ноосферата като система от принципи обединява конкретните науки на основата на тяхната синхронно-диахронна структура, която “снема” в себе си историческия, генетическия и динамическия аспект на формите на космическо движение на материята. В теорията на ноосферата се осъществява преосмисляне на предпоставките, ценността и стратегията на научната дейност. Методологическата роля на теорията на ноосферата се заключава в обосноваването на процесуалната структура на превръщане на теоретическото мислене в необходима структурираща ноосферното битие сила. Теорията на ноосферата изпълнява методологически, изпреварващи и прогностични функции в системната организация на ноосферата. Развитието на ноосферата се характеризира именно с нарастване на научнообоснования и организиран характер на човешката дейност, което намалява елементите на стихийност в нея. В ноосферата освен рационалните компоненти се включва и система от ценности, изпълняващи мотивационна роля в нравствения избор, основан на всяка дейност в нея, в това число и на научната.

В известен смисъл теорията на ноосферата противостои на старото знание. Но тя включва в себе си и дадени инвариантни структури, благодарение на което е способна да определи грани-

ците на прехода на една частнонаучна теория към друга посредством своето семиотическо съдържание, запазвайки определена инвариантност. Тя трябва да “снема” диахронното и синхронното развитие на науките в своята структура и да изгражда система от понятия, където само определена част е сводима към наблюдавани величини. Освен това теорията на ноосферата включва и законите, свързващи по определен начин тези понятия в системна логосна организация. Теорията на ноосферата предполага също така тяхната интерпретация и предсказване, които могат да бъдат подложени на емпирическа или логическа проверка. Понятията на теорията на ноосферата се характеризират с това, че могат да изпълняват евристични функции. От гледна точка на теорията на информацията те изпълняват дескриптивни (описващи) и прескриптивни (предписващи) функции в теорията на ноосферата.

Научното познание в теорията на ноосферата следва да се разглежда не просто като натрупване и преработване на постъпващата отвън информация, а като специфичен творчески процес на построяване на все по-съвършени модели, изискващи не само преработката на новопостъпващата информация, но и генерирането на нова. Тези модели са и основа на наличната мотивация във всеки познавателен процес. Затова все по-голямо значение придобива (заедно с познанието на природата и на човека) формата на познание, т.е. понятията, законите, категориите и др. Фактите сами по себе си, без метафизично осмисляне и теоретическо обосноваване, не водят към научно познание. Истинността на дадено теоретическо построение е в единство със самото ноосферно битие, но същевременно това метафизично познание в определена степен противостои на ноосферното битие, притежавайки свое самостоятелно (превъплътено) ноосферно, логосно битие. Именно в този смисъл теорията на ноосферата е способна да разкрие спектъра на възможните научни “наблюдения”. Тя изпълнява ролята на мотивационен критерий в даденото наблюдение, т.е. на познавателния процес, без който съвременната метафизика не би била възможна.

В процеса на взаимодействие между природата и обществото се осъществява не само обмяна на веществено-енергетически компоненти и на информация, но се осъществява и специфично

синхронно-диахронно определяване. В този смисъл движението на логосната информация от обществото към природата в системата на ноосферата характеризира спецификата на Науката като духовно логосно производство и възпроизводство. Поради това научната информация стимулира взаимодействието между природата и общество в динамиката и развитието на ноосферата. Вследствие проникването на космологически фактори в това взаимодействие, движението от земното към космическото обхваща всички главни елементи на човешката дейност: субект, обект, средства, при което Науката в теорията на ноосферата започва да придобива космически характеристики. Всичко това от своя страна е съпроводено по необходимост с екологизацията на науката, техниката и производството. Този процес на екологизация е един от най-важните елементи в системната организация на теорията на ноосферата като метафизика.

Доколкото системата на ноосферата се характеризира с ускорено циклическо постъпателно развитие на духовното производство, непосредствено свързано с нарастващото влияние на "идеалното" върху "материалното", дотолкова този процес, като оценностяване на знанието в системата на ноосферата, обуславя разгръщането на човешките същностни сили. "Научната мисъл е и индивидуално, и социално явление. Тя е неотделима от човека. Личността не може и при най-дълбоката абстракция да излезе от полето на своето съществуване. Науката е реално явление и като самият човек по най-тесен и неотделим начин е свързана с ноосферата."⁴¹

На основата на направения анализ можем да предложим следните изисквания към теорията на ноосферата като метафизика:

1. Да бъде семантически непротиворечива.
2. От нейните положения да се извеждат всички закони на частните науки – включително и на съвременната космология.
3. Да спомага за формиране на нови знания в областта на хуманитарните и естествените науки.
4. Да обяснява старото знание по нов начин в съответствие с новата метафизична реалност.
5. Да се саморазвива аналогично на природата на Универсума.

6. Да може да бъде формализирана на езика на метафизиката, логиката и семантичката топология.

7. Да спомага за транслирането на истината в частните науки, въз основа на което се реализира управлението на ноосферата в съответствие с християнските идеали, а не с комунистическо-атеистическите.

8. Да се основава на определени вътрешни ценностни ориентации и да моделира такива в съответствие с метафизиката на научната рационалност.

9. Единство на научната рационалност и научните знания и ефективното им целесъобразно превръщане в непосредствена производителна сила, обезпечаваща истинното битие на човека и битието на истината в качеството на научна рационалност.

10. Да има определена приемственост между старата и новата теория – принцип на съответствието като елемент на Универсума.

Качествено новият начин на взаимодействие между науките на съвременния етап от развитието на ноосферата разкрива новите метафизични взаимоотношения, които човек има както със земната природа, така и с Космоса, при което неговата същност придобива нови измерения в съответствие с постигнатата истина. Истината на науката, логиката на познанието и законите на красотата в ноосферата разкриват опита на човека за постигане на своето същностно самобитие, вкоренено в истината. Този опит намира нова, по-пълна проява в обекта и субекта на теорията на ноосферата като необходима предпоставка за развитието на обществото и на отделния човек чрез усъвършенстването на метафизичните основания на научната рационалност.

БЕЛЕЖКИ

¹ Понятието “екология” (използвано още от Е. Хекел през 1866 г. – ’наука за местообитаването’: oikos – дом, и logos – наука) днес се изпълва с ново съдържание, което се отнася до Истината като битие и битието като истина.

² Вж. Д а н к о в а, Р. Ценностно-екологични аспекти на взаимоотношението “човек–ноосфера”. – В: Ролята на екологичния фактор в териториалната организация на производството. Свищов, 1984, с. 226 – 238; Д а н к о в а, Р. Ценности, ноосфера, човек (антропологичен аспект). – В: Философия и аксиология. В. Търново, 1993, с. 143 – 175; За профанизацията на ноосферата вж. “Век 21”, бр. 36 от 25-31 декември 1995, с.3.

³ Л и о т а р, Ж.-Ф. Постмодерната ситуация. С., 1996, с. 88.

⁴ Пак там, с. 89.

⁵ Вж. Д а н к о в а, Р. Ноосфера и екология. С., 1985.

⁶ Я с п е р с, К. Смысл и назначение истории. М., 1994, с. 101.

⁷ Л и о т а р, Ж.-Ф. Цит. съч., с. 72 – 73.

⁸ Д а н к о в а, Р. Noosphere and antropogenesis. International symposium “Evolution and morphogenesis”. Pilzen, CSSR, 24 – 29 August 1984. Abstracts of communications. Czechoslovak Academy of sciences.

⁹ Смята се, че понятието “ноосфера” (от грц. νοος – ‘разум, сфера на разума’) е въведено от Е. Леруа и П. Т. дьо Шарден през 1927 г. Вж. L e R o u, E. L'exigence idealiste et le fait de L'evolution. Paris, 1927, р. 196, 246; Авторът на фрагментарната хрестоматия “Философията като метафизика” (Сборник рецептурни текстове. В. Търново, Слово, 1996, с.253) Сашо Марков погрешно компилира от неоригинално съчинение, без да е запознат с първоизточника, че В. И. Вернадски е формулирал понятието “ноосфера”. Грешката е резултат от непознаване историята на философията и по-точно – на неоплатоническото схващане за ноологията;

¹⁰ Вж. В е р н а д с к и й, В. И. Биогеохимические очерки. М.-Л., 1940; В е р н а д с к и й, В. И. Несколько слов о ноосфере. – В: Успехи современной биологии. 1944, т. 18, вып. 2; В е р н а д с к и й, В. И. Размышления натуралиста. М., 1977 и др.

¹¹ В е р н а д с к и й, В. И. Несколько слов о ноосфере, с. 120.

¹² Вж. Д а н к о в а, Р., Е. Д а н к о в. Методологическое значение идей К. Маркса для понимания сущности ноосферы. – В: Социальные, гносеологические и методологические проблемы геологических наук.

¹³ Вж. Д а н к о в а, Р.(съавт.) Учението за ноосферата. – Природа. 1979, кн. 4, с. 22–26; Д а н к о в а, Р. (съавт.) В. И. Вернадски и съвременната наука. – Природа, 1988, кн. 4, с. 11–15.

¹⁴ П. Т. дьо Шарден определя ноосферата като “мислещ пласт”, обхващащ Земята. Според него ноосферата е резултат от развитието на психогенезата, чийто връх на развитие тя постига посредством появата на човека.

¹⁵ Геосферата представлява система от взаимно свързани процеси, които обуславят динамиката на земната кора (континентална и океанска), океаните и сушата, мантията и ядрото на Земята като космическа система.

¹⁶ Под биосфера В. И. Вернадски разбира всички живи организми и тяхната среда (вж. В е р н а д с к и й, В. И. Биосфера. М., 1967).

¹⁷ На термина “ноосфера”, според схващането на В. И. Вернадски, са близки (но не тъждествени) такива понятия като “техносфера”, “социосфера”, “геохигиена”, “опазване на природата” и др. Те разкриват само различни аспекти на динамиката на ноосферата. Това говори, че Вернадски смята екологичната ценностна ориентация на обществото за необходим елемент на ноосферата.

¹⁸ В е р н а д с к и й, В. И. Размышления натуралиста. Научна мисъл как планетно явление. М., 1977, с. 22.

¹⁹ Пак там, с. 19.

²⁰ Пак там, с. 28.

²¹ Вж. В е р н а д с к и й, В. И. Размышления натуралиста, кн. 2, М., 1977, с. 46.

²² Пак там, с. 91.

²³ Вж. В е р н а д с к и й, В. И. Биогеохимические очерки, с. 185.

²⁴ В е р н а д с к и й, В. И. Несколько слов о ноосфере, с. 120.

²⁵ В е р н а д с к и й, В. И. Размышления натуралиста, кн. 2, с. 95.

²⁶ В е р н а д с к и й, В. И. Избр. Соч. Т. I, М., 1954, с. 222.

²⁷ В е р н а д с к и й, В. И. Размышления натуралиста, кн. 2, с. 119.

²⁸ В е р н а д с к и й, В. И. Автотрофность человечества. Биогеохимически очерки, с. 47.

²⁹ Я с п е р с, К. Духовната ситуация на времето. С., 1996, с. 176–197.

³⁰ Вж. В о р о б ъ е в, Н. Н. Число Фибоначи. М., 1978, с. 8–9. Интересно е, че този ред е свързан с дихотомичността, проявяваща се в разгръщането на всеки онтогенен цикъл, който от своя страна е инвариантен на филогения.

³¹ Урманцев, Ю. А. Симметрия природы и природа симметрии. М., 1974, с. 227.

³² За техносферата и взаимодействието между нея и техногенезата вж. Б а л а н д и н, Р. К. Геологическая деятельность человечества. Техногенез. Минск, 1978, с. 291; Г о р ю н о в, В. П. Техника и природа. Л., 1980 и др.

³³ Методологические проблемы современной науки. М., 1979, с. 3.

³⁴ H a l l, C. S., G. Lindzey. Theories of personality. N. Y., 1957, p. 17.

³⁵ К р ы м с к и й, С. Б. Системы знания и проблема их категориальной определенности. — В: Логико-философский анализ понятийного аппарата науки. Киев, 1977, с. 197.

³⁶ П о п о в и ч, М. В. Категориальные структуры в естественнонаучном знании. — В: Логико-гносеологические аспекты исследования категориальной структуры мышления. Киев, 1980, с.165.

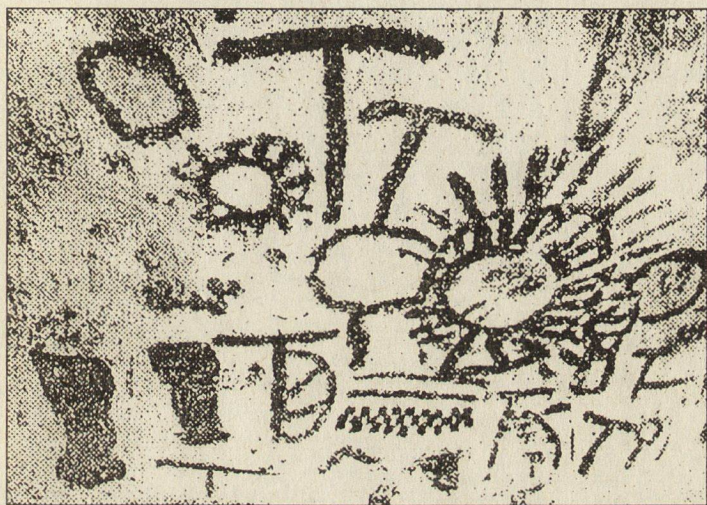
³⁷ Пак там.

³⁸ Вж. Д а н к о в а, Р., Е. Д а н к о в. Развитие на ноосферата и проблемът за нейната космизация. — В: Наука и съвременност. В. Търново, 1983, с. 99–113; D a n k o v a, R. Noosphere and cosmic era. First national conference "Cosmos 85". Summaries. Varna, 14–16 november 1985, p. 126 и др.

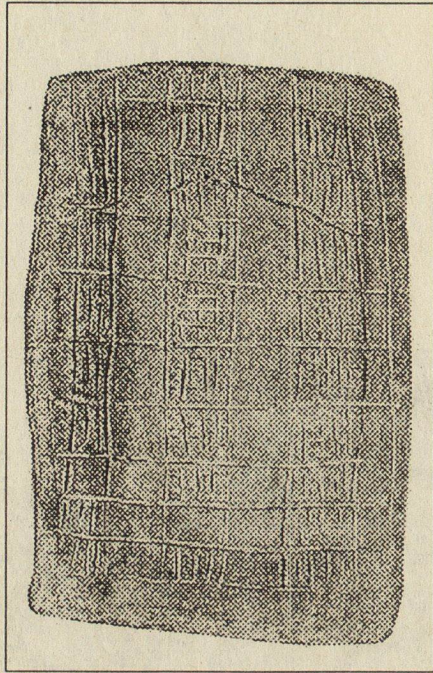
³⁹ Вж. К а м ш и л о в, М. М. Эволюция биосферы в условиях научно-технического прогресса. — В: Методологические исследования биосферы. М., 1975, с. 151. За названието ноология вж. П л е т н и к о в, Ю. К. О природе социальной формы движения материи. М., 1971, с. 142.

⁴⁰ К у з н е ц о в, В. И. Естествознание, философия и становление ноосферы. — Вопросы философии, 1974, кн. 12, с. 133.

⁴¹ В е р н а д с к и й, В. И. Размышления натуралиста, с. 110.

Символични изображения от религиозния ритуал, осъществяван в края на бронзовата епоха в пещерата "Магурата" (на 1,5 км. от с. Рабиша, Видинско). Представен е лунният календар в синхронизация със слънчевия. Метафизиката на упражнявания ритуал включва в едно цяло биологичните цикли на човека Луната и Слънцето.

Ритуален лунен календар (V-то хилядолетие пр. Хр.) от с. Овчарово. Лунните фази са нанесени върху глинен ритуален предмет. В ритуала на праисторическия човек, свързан с култа към Луната и биологичните цикли на жрицата – богинята Майка, участва и образът на змията. Първият лунен календар е бил синхронизиран с биологичния часовник на женския организъм. Това е първият модел, изразяващ метафизичната връзка между човека и природата.